

7. Дүйшеев Ш. Сүйлөө маданияты жана стилистика II китеп Б:2007
8. С.Ибрагимов Кыргызстандагы тилдик жагдайга карата. 59-б.

УДК: 371,32(575,2) (043,3)

Атабекова Б.Я.

Баткен мамлекеттик университети

Атабекова Б.Я.

Баткенский государственный университет

Atabekova B. Y.

Batken State University

**КЫРГЫЗ ТИЛИН САНАРИПТИК НЕГИЗДЕ ОКУТУУ МЕНЕН СТУДЕНТТЕРДИН
КЕП МАДАНИЯТЫН ӨСТҮРҮҮ
РАЗВИТИЕ РЕЧЕВОЙ КУЛЬТУРЫ УЧАЩИХСЯ ПУТЕМ ОБУЧЕНИЯ
КЫРГЫЗСКОМУ ЯЗЫКУ НА ЦИФРОВОЙ ОСНОВЕ
DEVELOPMENT OF SPEECH CULTURE OF STUDENTS BY TEACHING
THE KYRGYZ LANGUAGE ON A DIGITAL BASIS**

Аннотация: Бул макалада кыргыз тилин санариптик негизде окутуунун жана студенттердин кеп маданиятын өстүрүү жөнүндө сөз жүрөт. Коом өнүккөн сайын тил да өнүгүп турат. Техниканын өнүккөн заманында, кыргыз тилин медиа сабаттуулук менен студенттердин кеп маданиятын өстүрүп, коомдогу ордун өнүктүрүү керек. Санариптешүүнүн оң таасирлери, терс таасирлери жөнүндө маалыматтар.

Аннотация: Данная статья посвящена обучению кыргызскому языку на цифровой основе и развитию речевой культуры учащихся. Вместе с развитием общества развивается и язык. В век передовых технологий необходимо развивать кыргызскоязычную и медиаграмотность учащихся и развивать их место в обществе. Информация о положительных и отрицательных эффектах цифровизации

Annotation: This article is devoted to teaching the Kyrgyz language on a digital basis and the development of students' speech culture. Along with the development of society, language also develops. In the age of advanced technologies, it is necessary to develop the Kyrgyz language and media literacy of students and develop their place in society. Information about the positive and negative effects of digitalization

Негизги сөздөр: кыргыз тили, санарип, өнүгүү, маданият, техника, коом, билим, сүйлөшүү, окутуу, учурдун талабы, замандын өнүгүүсү.

Ключевые слова: кыргызский язык, цифра, развитие, культура, технологии, общество, образование, беседа, преподавание, актуальный спрос, современное развитие.

Keywords: Kyrgyz language, figure, development, culture, technology, society, education, conversation, teaching, current demand, modern development.

Кыргыз тили - тарыхы бар элдин, кылым карытып келе жаткан укумдан - тукумга сактап, ата-салтын, үрп-адатын, маданий мурастарын, улуу журттун улуулугун, элдик оозеки чыгармалары аркылуу, муундан муунга мурас кылып өткөрүп, ыйык милдетти унутпоо улуттун улуу дөөлөтү катары берип турган эне тили болуп саналат.

1989-жылдын 23-сентябрында кыргыз тили мамлекеттик тил статусуна ээ болду. Закон кабыл алынгандан тарта кыргыз тили кыргыз элинин мамлекеттик тили, улуттук маданиятын өнүгүшүн камсыз кылды.

Коом өнүккөн сайын эне тилибиз да өнүгүп туруусу керек. Техниканын жетишкен учурунда, кыргыз тилин санариптик негизде окутуу учурдун талабы.

Санарип - бул маалыматтардын электрондук форматы.

Санариптештирүү менен жашоонун ар тармагына технологияларды колдонуу менен: өнөр жай, экономика, маданият, билим берүү, кызмат көрсөтүү, тейлөө мамлекетти башкаруунун ыңгайлуу жолу.

Билим берүү тармагынын көпчүлүк бөлүмдөрүндө технологияны пайдалануу менен иш жүргүзүлүп жатат. Эскиден жаңыга карай кадам коюп, кыргыз тилин санариптик негизде окутууга өтүү керек.

Кеп маданиятын - бул термин негизинен, сүйлөшүүнүн, жаза билүүнүн негиздерин сапаттарын, сапаттарын теориялык жагдайларын категориялык талаптарын, нормаларын изилдеген илимдин аталышын туюндурат.

Адамдардын сүйлөшүү маданиятын жана алардын жалпы эле маданиятын, адеп-ахлагын, ички жан дүйнөсүн өнүктүрүү максатын көздөйт.

Агартуу тармагында санариптештирүү, бүгүнкү күндө электрондук система менен иштөөнү учуру талап кылынууда. Билим берүү мекемелеринде, окуу процессинде натыйжалуу, жеңил иш жүргүзүүнүн максатын көздөп электрондук жагдай менен иш жүргүзүүгө өтүү керек.

Кыргыз тилин окутуу процесси учурунда, ЖОЖдордо практикалык саатта, технологияны пайдалануу менен бир канча практика жүргүзүү учурларын уюштурууга болот. Мисалы: Экранда үнсүз анимациялык кыймылдардын аткарылышынын негизинде, студенттер өз оюн баяндап текст түзө алуу жөндөмдөрүн өстүрүүгө болот. Технологиянын жардамы менен берилген сүрөттүү тапшырмаларга ылайыктуу жоопторду таап; макал-лакаптарды, жаңылмачтарды, ыр саптарын, чакан ангемелерди түзүп кеп маданиятын өстүрүүдө эффективдүү натыйжасын бере алат.

Студенттерге лекция учурунда вебинардык процесстерди уюштуруу менен бирге угуп кабыл алуу, көрүп кабыл алуу, тажрыйба бөлүшүү менен кеп маданиятынын өнүгүүсүнө жакшы шарт түзүлөт.

Бул тажрыйбалар студенттердин кругозорун кеңейтип, логикалык, методикалык, аналитикалык тармактарда терең ой жүгүртүп, өз алдынча иштөө компетенциясынын жыйынтыгы, натыйжада кеп маданиятын өстүрүүгө зор таасирин бере алат.

Кыргыз тилинин байланыштуу кеп бөлүмүндө, теория менен практиканы айкалыштырып, креативдүү ой жүгүртүп, изилденишет. Кептин түрлөрүн, кептин стилдерин реалдуу боло турган турмуштан, практикалык тапшырмаларды аткаруу менен бирге, аудиторияда санариптүү экрандын жардамы менен тажрыйба алмашуу жакшы натыйжа берип, узак мезгилдүү эс-тугумда калат.

Кыргыз тилинин ЖОЖдордогу окуу планынын предметтик стандартына санариптик усулдарды пайдалануу менен практикалоону киргизүү жаңыланууну алып келет.

Интернет булактары аркылуу кыргыз тили боюнча көптөгөн маалыматтарды алууга, улуттук маданияттын баалуулуктарын таанып билүүгө көптөгөн мүмкүнчүлүктөр болот.

Кыргыз тилин санариптик негизде окутуу менен кеп маданиятын өстүрүү, кесиптик чөйрөгө, практикада жүзөгө ашыруунун конкреттүү ролунда болот.

Технологиянын жардамы менен ЖОЖ дордо сабак өтүүдө, кадырларды үйрөтүүдө бир топ жеңилдикер менен ийгиликтерге жетүүгө болот.

Студенттердин кеп маданиятын өстүрүүдө, ар кандай таанып - билүү ишмердүүлүгүнүн түрлөрүн, материалдарды көрсөтүүнүн ар кандай технологияларын (текст, графика, аудио, видео, анимация) пайдалануу менен окутуу курстарын өтүүгө да болот. Жыйынтыктоодо электрондук тесттер менен иштөө ыңгайлуулукту жаратат.

Интернет ресурстарын иштөө менен бирге заман талабындагы кадырларды даярдоо, маалыматтык технологияга киргизүүнү жана өнүктүрүүнү техникалык жана программалык жактан камсыздоого болот.

Студенттер кеп маданиятын өстүрүү үчүн интернет айдыңындагы илим жаатындагы, окууларды, усулдарды, аналитикалык ишперди жүргүзүүгө болот.

Кыргыз тилинин кеп маданиятына жаңыча неологизм сөздөр кошулуп, терминдердин пайда болушу, кыргыз лексикасына жаңыча сөздөр пайда болот.

Студенттердин кеп маданиятын өстүрүү, калыптандыруу үчүн учурдун талабы болгон медиа тармактары аркылуу кыргыз тилин сабаттуулугуна, анын өсүп-өнүгүшү жөнүндө маалыматтарды көбүрөөк жайылтылып, эне тилин сактоо ыйык милдет экендигин, патриоттуулукка чакырып, мамлекеттик тил мамлекеттин пайдубалын түзүп турарын, нукура кыргыздын, кыргыздыгын кебинен билүү, коомдогу ордунан билүүгө болот.

Санарип заманынын эң өкүндүргөн көйгөйү социалдык тармактардагы кыргыз тилдүүлүктүн аксап баратышы болуп жатат. Сөз эркиндигиндеги адабий тилдин, кеп маданиятынын коомдогу ордунун төмөндөп баратышы келечектеги кадырлардын билимдүүлүккө, сабатсыздыкка алып келүү коркунучун туудурбай койбойт.

Кыргыз тилинин аксап баратышы коомдогу кеп маданиятынын, бири-бирине болгон пикир алышуу мамилелеринин жөнгө салынбаганы үчүн келечек жашпарынын (студенттер) арасында вулгаризм, жаргон сөздөр колдонулуп, сүйлөө речибиздин деңгээли төмөндөп жатат.

Кыргыз тилин санариптик негизде окутуу менен студенттердин кеп маданиятын өстүрүү багытын жолго койсок, кандайдыр бир зарылчылыктан, мажбурлуктан улам адабий тилдин нормасын сактап, жөнгө салып, кыргызстанга келип окууну, иштөөнү каалаган чет элдик жарандага да окутуу мүмкүнчүлүгүн алабыз.

Онлайн окуу курстарын көбөйтүү керек. Дүйнөлүк тилдердин рейтингинин катарына кошуу максатында, чет өлкөдөн кирген жаран кыргыз тилинде аңгемелешүү өткөрүп тил билүү деңгээлин текшерүү киргизилсе, мына ошондо гана кыргыз тилин санариптүү окутуунун зор мүмкүнчүлүгүнөн пайдалана алабыз.

Колдонулган адабияттар:

1. https://www.facebook.com/100008050125039/posts/pfbid079gfGz6UnCbj5L13EKrAeCTTs2H_XrhXRMaFQQfjoTv9DKNr4Tk5SUiFbQpuYPbw6l/?sfnsn=mo
2. Добаев, К.Д., Асанакунов, Т.А., Кыргыз тилин озготил каталар окуутуу техникасынын son ırym maseleleri, Bishkek,; -2006, 83 б.,
3. Московкин L. V. Методологиянын тарыхы боюнча изилдөөлөрдүн мааниси жөнүндө [С] // Орус тили жана адабияты убакыт жана мейкиндикте: Орус тили жана адабияты мугалимдеринин Эл аралык ассоциациясынын XII конгрессинин материалдары / ред.
4. Л.А.Вербицкая, Лю Лимин, Е.Е.Юркова. Шанхай: Шанхай билим берүү. чет элдик басма үйү Тилдер, 2011. V. 3. S. 538–541.

5. Ляховицкий М. В. Чет тилдерди окутуунун методикасы. М., 1981. С. 15.
6. Щукин А. Н. Орус тилин чет тили катары окутуунун тарыхында окутуу методикасы (теория жана практика) [С] // Орус тили жана адабияты убакыт жана мейкиндикте: Орус тили жана адабияты мугалимдеринин Эл аралык ассоциациясынын XII конгрессинин материалдары / ред. Л.А.Вербицкая, Лю Лимин, Е.Е.Юркова. Шанхай: Шанхай билим берүү. чет элдик басма үйү тилдер, 2011. V.3. 280–287-б.

УДК811811.512.154

Бейшеналиев Ж.

Талас Медиа Борбору

Бейшеналиев Ж.

Таласский Медиа Центр

Beishenaliev J.

Talas Media Center

**ИЛИМДИН КУДУГУН КАЗГАН ОЙЧУЛ ОКУМУШТУУ
ТИЛ ИЛИМИНИН БАБА ДЫЙКАНЫ КАРБОЗ ДЫЙКАНОВ
МЫСЛЯЩИЙ УЧЕНЫЙ ВЫКОПАВШИЙ КЛАДЕЗЬ НАУКИ
БАБА ДЫЙКАН ОБРАЗОВНИЯ - КАРБОЗ ДЫЙКАНОВ
THE THINKING SCIENTIST DIGGING THE WELL OF SCIENCE
DYKAN OF LANGUAGE EDUCATION KARBOZ DYKANOV**

Аннотация: Аталган макалада автор орто мектепти аяктагандан кийин 1971-жылы Кыргыз мамлекеттик университетинин филология факультетине окууга өтүп, кыргыз тил илимине опол тоодой салымын кошкон окумуштуулар Абдыгул Жапаровдон жана Карбоз Дыйкановдон билим, таалим-тарбия алгандыгы тууралуу сөз козгойт. Автор аталган окумуштуулардын педагогдук ишмердүүлүгү, сабакка койгон талаптары, студенттерге берген таалим-тарбияларын эскерип, бул анын филологиялык ишмердүүлүгүндө өзүнүн позитивдүү изин калтыргандыгын белгилейт.

Аннотация. В упомянутой статье после окончания средней школы автор в 1971 году поступил на филологический факультет Кыргызского государственного университета, где учился у Абдыгула Жапарова и Карбоза Дыйканова, внесших значительный вклад в кыргызское языкознание. Автор упоминает о педагогической деятельности названных ученых, о требованиях, которые они предъявляли к уроку, о поучениях, которые они давали ученикам, и отмечает, что это наложило положительный отпечаток на его филологическую деятельность.

Abstract. In the mentioned article, after graduating from high school, the author entered the philological faculty of the Kyrgyz State University in 1971, where he studied with Abdygul Zhaparov and Karboz Dyikanov, who made a significant contribution to Kyrgyz linguistics. The author mentions the pedagogical activity of these scientists, the requirements that they made for the lesson, the teachings that they gave to students, and notes that this left a positive imprint on his philological activity.

Негизги сөздөр: кыргыз филологиясы, Абдыкул Жапаров, Карбоз Дыйканов, синтаксис, кыргыз тилинин таблицалары, педагогдук ишмердүүлүк, таалим-тарбия.